

**A GYÓGYULÁSI ESÉLY ELVESZTÉSE
A LEGÚJABB BÍRÓI GYAKORLAT TÜKRÉBEN**

**LOSS OF CHANCE OF RECOVERY
IN LIGHT OF THE RECENT JUDICIAL PRACTICE**

Pusztahelyi Réka* – Harik Ferenc Csanád**

Absztrakt

A tanulmány célja a gyógyulási esély elvesztésével kapcsolatos jogi dilemmák, az új Polgári Törvénykönyvvel hozott változások és a bírói gyakorlatban megjelenő fejlődési tendencia összegző bemutatása. polgári jogi felelősség megállapításához valamely reális esély, így a gyógyulás reális esélyének elvesztése szükséges. A gyógyulási esélyt önmagában nem értelmezhető értéként, de a hátrányhoz vezető körülményként értékelhető. A Ptk. sérelemdíj intézménye, úgy tűnik, továbbra is szolgálja a gyógyulási esély elvesztésével vagy csökkenésével összefüggő nem vagyoni sérelmek megfelelő kompenzációját. Mindazonáltal, ha a gyógyulási esély vizsgálatát eltávolítjuk az okozati összefüggéstől, és csak a felróhatóság körében engedjük értékelni, akkor ez kihathat az elszenvedett hátrányt kompenzáló sérelemdíj összegére is.

Kulcsszavak: gyógyulási esély elvesztése, természetes okozatosság, bírói gyakorlat, sérelemdíj, Ptk.

Abstract

The aim of this study is to summarise the current legal dilemmas related to the loss of the chance of recovery, the changes introduced by the new Civil Code and the development tendency in judicial practice. To establish civil liability, a real chance, and therefore the loss of a real chance of recovery, is required. The chance of recovery cannot be interpreted as a value in itself, but it can be assessed as a circumstance leading to a loss. The institution of grievance award (solatium doloris) in the Civil Code seems to continue to provide for adequate compensation for non-material harm linked to the loss or reduction of the chance of recovery—however, if the test of chance of recovery is separated from the causal link and allowed to be assessed only in the context of fault, this may also affect the amount of moral damages to compensate for the harm suffered.

Keywords: loss of chance of recovery, conditio sine qua non, judicial practice, grievance award, Civil Code

* Pusztahelyi Réka, PhD, habilitált egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Jogi Tanszék, reka.pusztahelyi@uni-miskolc.hu.

** Harik Ferenc Csanád, harmadéves, nappali tagozatos joghallgató, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar

1. Az esély

A Magyar Nyelv Értelmező Szótára különböző meghatározásokat az esély szóra, így például „Olyan kritikus helyzet, állapot, amelyben vmi megeshet, bekövetkezhet, amelyben vmi többféleképpen eldőlhet; vmi bekövetkeztének, megtörténésének lehetősége.”¹

Az esély mindennapi értelemben és a fenti definíció szerint is egy semleges fogalom, azaz nem rendelhetünk hozzá sem negatív, sem pedig pozitív jelzőt. Amennyiben negatív fogalomként értelmezzük, abban az esetben valamilyen veszteség lehetőségét jelenti, viszont, ha pozitív fogalomként határozzuk meg, akkor beszélhetünk valamilyen nyereség potenciáljáról, mint például a pernyertesség vagy a gyógyulás lehetősége.

A kártérítési jog keretein belül az esély elvesztése, mint negatív következmény hozzárendelése miatt érvényesített igényt csak akkor lehet megalapozottan állítani, ha az esély pozitív attribútummal rendelkezik, tehát értéket képvisel. A veszteség megszűnését vagy megszüntetését nem lehet kárként értelmezni, hiszen az ilyen esetek általában pozitívumként kerülnek megítélésre.² A negatív esély, vagyis a veszteség csökkenése vagy megszűnése tehát nem tekinthető hátránynak, és ebből következően nem minősül kárnak. Ezért a továbbiakban az esélyt pozitív fogalomként használjuk, mint egy jövőbeli kedvező esemény bekövetkezésének a lehetőségét.

Fontos megemlíteni azt is, hogy mettől meddig terjed az esély valószínűsége. Amennyiben a biztosan bekövetkező eseményeket 100%-nak vagy a körülinek tekintjük és az esélytelen 0%-nak, illetve a körülinek tekintjük, abban az esetben az esély a két érték között kell, hogy mozogjon. Nem szükséges viszont tudnunk azt, hogy mekkora a valószínűsége egy eseménynek, hiszen szinte lehetetlen ezt az értéket meghatározni. Elegendő csupán azt, hogy ha egy esemény valószínűsége a jogellenes és károkozó magatartás előtt 0-100% között mozgott, akkor az említett magatartást követően az esemény valószínűsége csökkent a kezdeti állapothoz képest (vagy nullára módosult).³

2. A gyógyulási esély elvesztése miatti vagyoni vagy nem vagyoni hátrány megítélése az új Polgári törvénykönyv szabályozási rendszerében

A polgári jogi felelősség megállapításához valamely reális esély, így a gyógyulás reális esélyének elvesztése szükséges. Ehhez képest pedig a károkozó magatartás hatására beálló esély-csökkenés a bírói mérlegelés függvénye: „Az esély csökkenése, elvesztése akkor lehet alapja a kártérítési felelősségnek, ha a károkozó magatartás kifejtésekor reálisan fennállt. E tekintetben annak van jelentősége, hogy a reális esély jogi tartalmát abszolút módon meghatározni nem lehet, ennek mércéje nincs, de az adott tényállás mellett a bíróság meghatározhatja azt, hogy mikor vezett el az orvos hibájából olyan esély, amely akár a mértéke, akár a tartalma miatt kártérítési felelősséget keletkeztet.”⁴

A reális, értékelhető esélyt nem lehet százalékos mértékhez kötni. Minden esetben figyelemmel kell lenni az adott eset sajátosságaira, és az összes körülmény együttes

¹ Vö. Esély (szócikk) in: A Magyar Nyelv Értelmező Szótára (szerk.: a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete). online

<https://mek.oszk.hu/adatbazis/magyar-nyelv-ertelmezo-szotara/kereses.php?csakcimben=&szo=ES%C3%89LY&offset=7&kereses=hisz> (letöltés ideje 2024.12.15.)

² JÓJÁRT Eszter: Az esély elvesztése, mint kár?, Jogtudományi Közöny, 2009/12., 518–533., 518.

³ JÓJÁRT: i.m.

⁴ BH 2022.262.

értékelésével lehet állást foglalni abban a kérdésben, hogy adott esetben a betegnek lett volna-e reális esélye a gyógyulásra, állapotjavulásra. Egy, a szakértő által számszerűsíthetően nem véleményezhető, de mindenképpen csekélynek minősített esély, amelynek mértékén olyan súlyos tényezők rontanak mint a beteg természetes kórokú, súlyos betegségei, illetve életvitelbeli szokásai, nem tekinthető olyannak, amely időben elkezdett, megfelelő terápia esetén a gyógyulás valóságos, valóságához igazodó lehetőségét jelenti.⁵

Van olyan bírói álláspont is, amely szerint a bizonyítási nehézségek és a retrospektív spekuláció káoszában a gyógyulási esély elvesztése eleve akkor jöhet csak figyelembe, ha nem bizonyítható egyértelműen az egészségügyi intézmény mulasztása és az egészséghez fűződő jog sérelme közötti okozati összefüggés: „Ha tényként bizonyossággal nem állapítható meg, hogy az egészségügyi intézmény részéről a kellő időben elvégzett vizsgálatok, kezelések esetén a beteg maradandó egészségkárosodása nem következett volna be, a kártérítési felelősség alapjául csak a gyógyulási esély elvesztése szolgálhat.”⁶ Ilyen értelmezésben nem a bekövetkezett egészségkárosodás, hanem maga a gyógyulási esély elvesztése az a hátrány, amelyet kompenzálni szükséges.

Mindez arra vezethet, hogy a gyógyulási esélyt önmagában is védendő értéként értelmezzük. Ha ki kívánnánk terjeszteni ezt bármely esély elvesztésére (így például pernyerteség esélye, sikeres pályázat esélye, stb.), akkor ez oda vezet, hogy ez a veszteség nem elmaradt vagyoni előnyként, hanem felmerült kárként lenne megtérítendő. Indokoltabb tehát, ha a gyógyulási esélyre (és annak csökkenésre) nem közvetlenül mint hátrányra, hanem közvetetten, mint a hátrányhoz vezető körülményre tekintünk.

Amíg az 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban régi Ptk.) szabályozási rendszerében a normatív kárfogalomba beleérthető volt az esély elvesztése miatti hátrány, mint nem vagyoni kár⁷, addig az új Ptk. 6:522. §-a értelmében a kár kizárólag vagyoni hátrányt jelenthet, viszont az esély elvesztése (vagyis az abból eredő hátrány) a sérelemdíjat megalapozó nem vagyoni sérelemként is vizsgálható. A Ptk. 2:52. § (2) bekezdése alapján a sérelemdíj fizetésére kötelezés feltételeire – különösen a sérelemdíjra köteles személy meghatározására és a kimentés módjára – a kártérítési felelősség szabályait kell alkalmazni, azzal, hogy a sérelemdíjra való jogosultsághoz a jogsértés tényén kívül további hátrány bekövetkeztének bizonyítása nem szükséges. Erre a későbbiekben még visszatérünk.

A fenti gondolatok is érzékeltetik a bírói gyakorlatban és a szakirodalomban megmutatkozó azon bizonytalanságot⁸, hogy önmagában a gyógyulási esély elvesztését értékelhetjük-e vagyoni vagy nem vagyoni kárként. Ezt, úgy tűnik, végleges jelleggel a BH2023.8. sz. kúriai határozat rendezte, amikor a legfelsőbb bírói fórum rögzítette: „A sérelemdíj fizetésére kötelezés tényalapját nem önmagában a gyógyulási, túlélési esély csökkenése, elvesztése, hanem a ténylegesen bekövetkezett hátrány jelenti, és a sérelemdíj mértékét annak figyelembevételével kell meghatározni.”

⁵ BH 2021.307.

⁶ BDT 2017. 3649.

⁷ Kemenes István megállapítása szerint a régi Ptk. 355.§ (1) bekezdése alapján a kár normatív fogalmába beleértendő volt a vagyoni (értékcsökkenés, elmaradt haszon, költségek) és a nem vagyoni hátrány egyaránt. Vö. KEMENES István: Az esély elvesztése mint vagyoni és nem vagyoni hátrány, Magyar Jog, 2018/12. szám, 657–669.

⁸ JÓJÁRT: i.m.; PRIBULA László: A gyógyulási esély elvételének értékelése a bírói gyakorlatban. Med. Et Jur., 2017/5. szám, 9–12. Ugyanerről az ingadozó bírói gyakorlatról számol be: BARZÓ Tímea: Felelősségi alapkérdések az egészségügyben, Opuscula Civilia, 2019, https://antk.uni-nke.hu/document/akk-copy-uni-nke-hu/Opuscula_Civilia_2019_Barzo_Timea.pdf (letöltés ideje: 2024.12.22.)

3. Az orvosi kezelési szerződés megszegése mint az esély elvesztését eredményező jogellenes magatartás

A sérelemdíj érvényesítésével kapcsolatban szintén új szegmensként jelentkezik a Ptk. 6:145.§ szerint felállított ún. non-cumul szabály: „A jogosult kártérítési igényét a kötelezettel szemben akkor is a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint érvényesítheti, ha a kár a kötelezett szerződésen kívül okozott károkért való felelősségét is megalapozza.” Kemenes István e szabályt a Ptk.-nak a kötelmi jogot érintő egyik legfontosabb újításának nevezi, mert szétválasztja a kontraktuális, illetve a deliktuális kártérítést, és a kontraktuális kártérítést objektív jogalpra helyezi.⁹

Itt kell azonban megjegyezni, hogy az Eü. törvény 244. §-a¹⁰ ezt a visszajára fordította, amikor az egészségügyi szolgáltatás keretében végzett ellátás során okozott kárért, továbbá a személyiségi jogsértések esetén követelhető igényekre a Ptk.-nak a szerződésen kívül okozott kárért való felelősségre vonatkozó szabályait rendelte megfelelően alkalmazni, amelyet nem lehet leszűkíteni pusztán a felelősség alóli mentesülés eltérő szabályára, hanem a jogalkotó e károkat tejes egészében a deliktuális felelősség rendszerében helyezi el.¹¹ Ha továbbvisszük ezt a megállapítást, akkor ez egyrészt azzal jár, hogy nem szükséges vizsgálni, vajon a szerződés megszegése vezetett-e a kár, hátrány okozásához, hiszen a hátrányt okozó magatartás pusztán a károkozás általános tilalmából eredően jogellenes. Másrészt pedig az előreláthatósági klauzula az okozati összefüggés vonatkozásában korlátozza a kártérítési igényt, nem pedig a megtérítendő károk körét – szemben a kontraktuális kárfelelősségi szabályokkal.

Ezzel szemben Kemenes István véleménye az, hogy az Eütv. rendelkezése pusztán a kontraktuális felelősség szigorán próbált enyhíteni – mégha nem is a legszerencsésebb módszerrel–, azaz kizárólag a felelősség alóli kimentésre korlátozódik a szabály alkalmazása. Ez viszont az orvos–beteg közötti kezelési jogviszony szerződéses jellegén nem változtathat, ezért az esély elvesztése vonatkozásában a jogellenességet a szerződésszegés (hibás teljesítés) fogja eredményezni. Az orvos kötelezettsége az esetek többségében a beteg egészségi, fiziológiai állapotában észlelt negatív irányú változás okának a felderítése, majd annak pozitív irányú befolyásolása, megállítása vagy visszafordítása.¹² Mindez tehát azt jelenti, hogy a gyógyulási esély elenyészésével összefüggésben is vizsgálendő lesz, vajon bekövetkezett-e szerződésszegés, vagy megállapítható-e a Ptk. 6:146.§-a alapján a teljesítés során okozott károkért való felelősség.¹³ A szerződésszegés megállapítása kapcsán számos szerző figyelmeztet arra, hogy az orvosi kezelési szerződés rendszerinti gondossági kötele-

⁹ Ha ugyanis a felek között szerződéses jogviszony áll fenn, akkor a jogosult (károsult) a kárigényét csak szerződésszegési kártérítés jogcímén (6:142. §) követelheti, akkor is, ha egyébként a károkozás a szerződésen kívüli kártérítés valamely tényállását is megvalósítja (párhuzamos kártérítési igények kizárása, 6:145. §, vö. KEMENES: i.m.

¹⁰ Vö. az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 244.§ (2) bekezdése: „Az egészségügyi szolgáltatásokkal összefüggésben keletkezett kárigényekre, illetve a személyiségi jogsértések esetén követelhető igényekre a Ptk.-nak a szerződésen kívül okozott kárért való felelősségre, valamint a személyiségi jogok megsértésének szankcióira vonatkozó szabályait kell megfelelően alkalmazni.” Bár nézetünk szerint a törvény megszövegezése nem egyértelmű, de a helyes értelmezés az, hogy a sérelemdíj iránti kötelezés esetében is e kedvező, felrhatósságon alapuló kimentés alkalmazandó.

¹¹ Vö. VÉKÁS Lajos: Ptk. 6:145.§-hoz fűzött magyarázata, in: Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez (szerk: Gárdos Péter – Vékás Lajos), Wolters Kluwer, 2024. július 1. időállapotú, 2024. évi Jogtár-formátumú kiadás.

¹² KEMENES: i.m.

¹³ Vö. Ptk. 6:146.§ [Felelősség a teljesítés során okozott károkért] A jogosult a vagyonában a szerződés teljesítése során a kötelezett által okozott kár megtérítését a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint követelheti.

természete általában kizárja a szigorú, objektívizált felelősséget: Abban az esetben, ha a szerződés alapján a kötelezettet a gondos eljárás kötelezettsége terheli, a szerződést akkor szegi meg, ha a tevékenysége az elvárt gondosság mércéjének nem felel meg. „Megbízási jellegű jogviszonyok (gondossági kötelek) esetén abban az esetben, ha a kötelezett (megbízott) tevékenysége a szerződés alapján megkövetelt gondos eljárás követelményének megfelelt, szerződésszegést nem követett el, ezért a szerződésszegésért való felelősség alapvető feltétele sem valósul meg.”¹⁴ Ezzel ellentétes álláspontot fogalmaz meg Leszkoven László, a szerződésszegés objektív fogalmából kiindulva: „A gondossági típusú visszerhes szerződések esetében az intézményes kockázatosztás elvei tehát ugyanazok, mint a visszerhes szerződéseké általában: a Ptk. 6:142. § és 6:143. § felelősségi szabályai ugyanazon az elven kell, hogy működjenek. Kivételt maga a jogszabály sem tesz. A Ptk. megbízási szerződési szabályainak alkalmazása - a gondossági kötelelem jellemvonást alapul véve - csak és kizárólag abban az esetben eredményezhetnek kivételes kárfelelősségi megítélést, ha a megbízott magatartását vizsgáljuk. A gondossági kötelemi jellemvonás eddig engedhet eltérést, de nem írja felül a szerződésszegés és a kontraktuális kárfelelősség általános szabályait.”¹⁵

A szerződésszegés és a bekövetkezett hátrány közötti okozati összefüggés az a következő tényálláselem, amely vizsgálatot igényel, mind a kártérítési felelősség megállapítása, mind a sérelemdíjra kötelezés vonatkozásában. Ez azonban újabb problémakört hordoz magában, mivel az esély elvesztésének problematikája nem csupán a kárfogalom, hanem az okozatosság szempontjából is kihívást jelent. Az esély bekövetkezésének, csökkenésének vagy megsemmisülésének előrejelzése lehetetlen, mivel nem determinálható, hogy mely tényezők befolyásolják azt. Ezen tényezők szerepe az okozati láncban nem feltétlenül szükségszerű, ami megnehezíti az esély elvesztéséért felelős szereplők azonosítását, mindazonáltal az okozatosság kérdésének vizsgálata elengedhetetlen a kártérítési igények érvényesítésekor.¹⁶

4. Az okozati összefüggés vizsgálata

Az okozati összefüggés megállapításának elsődleges tesztje a természettudományos vagy logikai értelemben vett okozatosság: arra keresi a választ, hogy a „károkozó” magatartás nélkül vajon bekövetkezett volna-e a kár, azaz a károkozó magatartásnak mint oknak okozata-e (ténybeli okozatosság). A természetes okozatosság tana tehát az események közötti oksági kapcsolat vizsgálatát célozza, különösen a kárfelelősség megállapításakor. Az elv lényege, hogy a kár akkor minősül jogszerűnek, ha a károkozó magatartása nélkül az esemény nem következett volna be. A természetes okozatosság tana és az esélyek elvesztésének kérdése szoros összefüggésben állnak egymással, és kulcsfontosságú elemek.¹⁷

Az esély elvesztése vagy csökkenése komplex kihívásokat támaszt a jogalkalmazók számára, mivel az ilyen helyzetekben a hátrány mértékének és az okozati láncnak a pontos megítélése nem mindig lehetséges. A jogalkalmazóknak alaposan kell vizsgálniuk a bizonyítékokat, hogy megállapíthassák az esélyek elvesztésének jogi relevanciáját. A bírónak

¹⁴ Új Ptk. Tanácsadó Testület véleményei: Milyen módon alkalmazható Ptk. a 6:142. § szerinti objektív kontraktuális kártérítési felelősség gondossági kötelek esetén? https://kuria-birosag.hu/hu/ptk?tid%5B%5D=498&body_value= (letöltés ideje: 2024.12.22.).

¹⁵ LESZKOVEN László: Szerződésszegés a polgári jogban (Második, átdolgozott kiadás – jogtár verzió), Wolters Kluwer, Budapest, 2018.

¹⁶ JÓJÁRT: i.m.

¹⁷ SZALAI Ákos: Okozatosság a kártérítési jogban - joggazdaságtani megfontolások. Polgári Jog 2017/1. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1700102.poj>

elsődlegesen azt kell megvizsgálnia, hogy a kár jogellenes magatartás hiányában is biztosan bekövetkezett volna.¹⁸ Amennyiben ez bizonyításra kerül abban az esetben további vizsgálatnak nincs helye a bíróság el fogja utasítani a keresetet. Ezzel szemben, amennyiben a jogellenes magatartás okozatos kapcsolatban áll a végkifejlettel, azaz a kár bekövetkeztével, abban az esetben tovább vizsgálhatjuk az alperes felelősségét.

Tovább bonyolíthatja vertikálisan a felelőség meghatározását, ha az okozati összefüggés szerint több egymásután következő előzmény vagy jogellenes magatartás vezet a kár kialakulásához. Ebben az esetben nem tudunk kizárólag a természetes okozatosság tanára támaszkodni, mivel a módszer nem képes mérlegelni számos hipotetikus okot.¹⁹

A természetes okozatosság tanát ellenkező irányból nehezíti különösen, azaz horizontálisan több ok együttes vagy egymást követő hatása esetén, amikor az egyes okok szerepének megállapítása bizonytalanságot eredményezhet. Az alternatív okozatosság problémája épp e dilemma miatt nehezíti a felelőség kérdésének meghatározását, mivel az „mindent vagy semmit” elv érvényesítése gyakran igazságtalan kimenetelhez vezet, hiszen ennek főszabály szerint két kimenetele lehetséges és egyik se felel meg az igazságosság elvének. Egyik az alperes vagy teljes felelősséget visel, vagy a károsult saját kárát kénytelen elviselni. Az esély elvesztésének kérdése pedig különösen kielezi ezt a dilemmát, hiszen gyakran nehéz a veszteség pontos okait és mértékét megállapítani.²⁰

Szalma József szerint a logikai okozatosság csak kiindulópont lehet, amennyiben az okozatosságnak funkcionális, tehát egyrészt felelőség-megalapozó, másrészt felelőség mértékmeghatározó rendeltetést adunk.²¹

A természetes okok szűkítését különféle elvek mentén alkalmazzák azért, hogy meghatározzák az okozati láncolatban szereplő releváns tényezőket. A szűkítést olyan szempontok szerint végzik, mint a releváns, adekvát, közvetlen, vagy ésszerűen előre látható ok, és a norma védelmi célja alapján jelentős ok. Ezek az elvek lehetővé teszik a természetes okozati láncolat megszakítását, különösen, ha az események időbeli közelsége és verifikálhatósága adott. Az ilyen alapelvek okkiválasztó elméletként ismertek.²²

A feltételek egyenértékűségének elve mellett alkalmazni szükséges további, úgynevezett okkiválasztó vagy okszűrő szempontokat. A feltételek egyenértékűségéből kiindul újabb elméletek tehát az okok közül – különböző szempontok szerint – válogatnak. Az okok közül egyiket-másikat kiemelik, tehát szubjektív elemeket visznek az okozati összefüggés objektív folyamatába.²³

Menyhárd Attila megállapítása szerint „vannak olyan helyzetek, amelyekben nem állapítható meg az, hogy a károkozó magatartás hiányában is bekövetkezett volna-e vagy sem, az azonban megállapítható, hogy a károkozó magatartás a kár bekövetkezésének valószínűségét növelte, vagy a kár elmaradásának esélyét csökkentette.”²⁴ Kiemeli szintén, hogy „az orvosi mulasztások esetében nagyon sokszor csak az állapítható meg, hogy az orvosnak az elvárt gondosság szerinti magatartása (pl. a helyes diagnózis felállítása) növelte

¹⁸ Uo.

¹⁹ JÓJÁRT: i.m.

²⁰ Uo.

²¹ SZALMA József: Okozatosság és polgári jogi felelőség az európai és a magyar jogban. Novotni Alapítvány, Miskolc, 2000, 188.

²² Szalai i.m.

²³ FÉZER Tamás: Felelősségtan. Második Rész, I. Fejezet, in: Civilisztika II. Dologi Jog – Felelősségtan (szerk.: Barzó Tímea – Papp Tekla), Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019, 276.

²⁴ MENYHÁRD Attila: A kártérítési felelőség általános szabálya és közös szabályai, in: 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről kommentárja (szerk: Csehi Zoltán), Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2021, 2246.

volna a gyógyulás valószínűségét, illetve azt, hogy az orvosnak az elvárt gondosságnak meg nem felelő magatartása csökkentette a gyógyulásnak az esélyét.”²⁵ Nem lehet viszont bizonyítani azt, sem az ellenkezőjét annak, hogy az orvos gondos magatartása esetében egyébként a beteg meggyógyult volna, vagy azt, hogy a beteg egész biztosan nem azért nem gyógyult meg, mert az orvos nem az elvárt gondosságot tanúsította, nem lehetséges, és nem lehetséges az ellenkező bizonyítása sem. Figyelmeztet arra, hogy a magyar bírói gyakorlat a gyógyulási esély elvesztését az okozati összefüggést megállapító körülményként elfogadja, de ez a tétel egyelőre az egészségügyi szolgáltatók felelősségével kapcsolatos perekben érvényesül, ebből általánosítható következtetést nem vonhatunk le.²⁶

A gyógyulási esély elvesztésének az okozati összefüggés körében kiterjedt értékkelése akár a rész-oki összefüggés vizsgálatát, illetve az alternatív okozatosság tana érvényesülését is eredményezheti. A rész-oksági összefüggés alkalmazása megnehezíti a jogalkalmazó feladatát, mivel a kár megállapításához szükséges bizonyítékok gyűjtése és értékelése komplexebbé válik. Az okozati lánc részleges megállapítása során a jogalkalmazónak figyelembe kell vennie számos, egymással interakcióban álló tényezőt, így a felelősség megoszlása, a különböző tényezők hatásának kvantifikálása és az esetleges ellentmondások kezelése jelentős kihívást jelent. Ezáltal a döntési folyamat hosszabb és bonyolultabb lehet, fokozva a jogi bizonytalanságot.²⁷

Mindezekből két fontos konklúziót vonhatunk le. Egyrészt, hogy a kár megállapítása szempontjából elegendő, ha a károkozó magatartása részben hozzájárult a kár bekövetkezéséhez. Nem szükséges az okozati láncban egyedüli szereplőként azonosítani. Másrészt, a felelősség megállapításakor figyelembe kell venni a káreseményhez hozzájáruló egyéb tényezőket is, mint például más személyek magatartását vagy természeti körülményeket, amelyek szintén befolyásolhatták a kár kialakulását.

5. A gyógyulási esély elvesztése mint a felróhatóság körében vizsgálandó körülmény

A legújabb bírói gyakorlatban a hangsúly az okozati összefüggés vizsgálatáról a felróhatóságra helyeződött át. A BH 2022.262. sz. döntés értelmében „A túlélési (gyógyulási) esély elvesztését nem az okozatosság, hanem a felróhatóság körében kell értékelni. Ha van orvosi hiba, az egészségügyi szolgáltató csak annak bizonyításával mentesülhet a felelősség alól, hogy a hiba nélkül sem maradt volna esély a túlélésre. Az ezzel ellentétes álláspont azt eredményezné, hogy az alperesnek a kimentésre nem lenne lehetősége, a felróhatóság hiányának bizonyítása kiüresedne.”

Az indokolás szerint a felpereseknek elegendő volt a hozzátartozójuk halálának az alperes által nyújtott ellátás során, azzal okozati összefüggésben való bekövetkezését bizonyítaniuk. Ha a bírói gyakorlat a felek között úgy osztaná meg a bizonyítási feladatokat, hogy elvárná a felperesektől annak igazolását, hogy az alperes ellátás során elkövetett szakmai szabályszegése, mulasztása vagy az elvárható gondosságnak meg nem felelő magatartása okán nem maradt reális, értékelhető esély a túlélésre, akkor az alperes számára ennek ellenkezőjének a bizonyítása már fogalmilag kizárt, tehát a károsult ez esetben a károkozó felróhatóságát is bizonyítaná, ami vele szemben nem követelmény.²⁸ Mindazonáltal továbbra is igaz, hogy az esély csökkenése, elvesztése csak akkor lehet alapja a kártérítési felelősségnek, ha a károkozó magatartás kifejtésekor reálisan fennállt.

²⁵ Uo.

²⁶ Uo.

²⁷ JÓJÁRT: i.m.

²⁸ BH 2022.262. [32] bekezdés.

Jelen bírói döntés is azt a változó megközelítést szemlélteti, amely a gyógyulási (túlélési) esély csökkenésével (elvesztésével) kapcsolatos ítélkezési gyakorlat vizsgálatára felállított joggyakorlat-elemző csoport összefoglaló véleményéből is kitűnik: „a gyógyulási, túlélési esélyt nem az okozatosság, hanem a felróhatóság körében értékeli: nem terheli a szakértelemmel nyilvánvalóan nem rendelkező betegre, illetve hozzátartozójára az egészségügyi szolgáltatás teljes folyamatának és az abban rejlő hibáknak a bizonyítását, hanem elégségesnek találja, ha a károsulti pozícióban fellépő felperes azt bizonyítja, hogy a halál, az egészségromlás a kezelés során, vagy azzal egy időben, illetőleg utóbb, de azzal összefüggésben következett be, de nem várja el a káros eredményre vezető konkrét magatartás, mulasztás megnevezését, és ehhez képest az egészségügyi szolgáltatóra terheli a gondos eljárásának, illetve annak a bizonyítását, hogy az elvárható gondosság tanúsítása ellenére sem lehetett volna az egészségkárosodást, a halált elkerülni, amely eredményeképpen a felelősség alól magát kimentheti.²⁹

A kérdésnek az okozatosság köréből történő kiemelése viszont azzal a következménnyel is jár, hogy a rész-oki összefüggés alkalmazása sem lehetséges, az orvosi mulasztás folytán a kár illetve az okozott nem vagyoni sérelem teljes mértékben megtérítendő. A reális gyógyulási esély bármilyen mértékű elvétele a bírói gyakorlat által elismert kár, amely az esély százalékos mértékétől függetlenül a teljes kártérítési felelősséget alapozza meg, és ugyanez alkalmazandó a sérelemdíj megfizetésére is.³⁰

6. A gyógyulási esély elvesztése miatti sérelemdíj megállapítása és összegszerűsége

A vagyoni hátrány illetve a nem vagyoni sérelem okozásáért való felelősség kettéválasztott rendszerében az esély elvesztése, így különösen a későbbiekben vizsgálandó gyógyulási esély elvesztése jellemzően a sérelemdíj iránti igényt alapozza meg, mert a várt felépülés vagy a szövődmények nélküli felépülés lehetőségétől esik el a sérelmet szenvedett. A sérelemdíj alkalmazását fejlesztő bírói gyakorlat nézetünk szerint egyébként sem jutott még nyugvópontra, különösen, ami a bizonyítás kérdését illeti, ehhez járul hozzá az esély elvesztésével kapcsolatos értelmezési probléma. A Ptk. hatályba lépésével a nem vagyoni kártérítés intézményét felváltotta funkciójában a sérelemdíj intézménye, amely a személyiségi jogok megsértését, pontosabban az ebből keletkező nem vagyoni sérelmeket pénzbeli elégtétellel történő kompenzációját hivatott szolgálni.

Amíg a régi Ptk. szerinti bírói gyakorlatban az esély elvesztése – így a gyógyulási esély elvesztése a normatív kárfogalom határait feszegette, viszont a szabályozás megoldásából adódóan a nem vagyoni kár fogalmába is beletartozhatott, addig a Ptk. új fogalmi rendszerében az első kérdésként az merül fel, vajon továbbra is tartható az a megközelítés, hogy a gyógyulási esély önmagában olyan személyiségi érték, amelynek megsértéséről beszélhetünk, vagy az életben illetve az egészségben bekövetkezett sérelmet eredményezi a gyógyulási esély elvesztése, vagy a maradéktalan felépülés esélyének elvesztése.³¹ Bodonovich Klára a bírói gyakorlat tükrében kiterjeszti a gyógyulási esély elvesztése kategóriáját egyébként a gyógyulási esély, a túlélési esély vagy az életben maradási esély elvesztésén túl a gyógytartam meghosszabbodására, azaz a gyógyulás korábban való bekövetkezése esélyének elvesztésére,

²⁹ Kúria, 2019.El.II.JGY.P.3.. Elfogadta a Kúria Polgári Kollégiuma 2022. március 23. napján. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/a_gyogyulasi_esely_csokkenesével_kapcsolatos_itelkezési_gyakorlat_összefoglaló_velemény_kivonat.pdf (letöltés ideje: 2024.12.22.).

³⁰ Uo.

³¹ Vö. Ptk. 2:43.§ A személyiségi jogok sérelmét jelenti különösen a) az élet, a testi épség és az egészség megsértése.

a tartós tünetmentességre való esély elvesztésére, a visszamaradt károsodás mértéke mérséklésének esélyére, illetve a betegség folyamata lassításának esélyére.³²

Fuglinszky Ádám a régi Ptk. hatálya alatt született, a gyógyulási esély elvesztésével kapcsolatos bírói gyakorlat ellentmondásait tisztázó BH1999.363. sz. döntést a gordiuszi csomó elvágásának tekintette. Véleménye szerint, ahogyan a korábbi gyakorlatban, úgy a Ptk. szerinti gyakorlatban is fenntartható ez a megközelítés. Tehát, ha a régi Ptk. alapján egy önálló nem vagyoni kárnak volt tekinthető, akkor a Ptk. rendszerében sérelemdíjra jogosító, személyiségi jogi jogsértésnek kell tekinteni, a sérelemdíj összegét a bíróság mérlegelés útján meg tudja állapítani.³³

A fent idézett joggyakorlat-elemző csoport összefoglaló véleménye értelmében az esély nem személyiségi jog, legfeljebb jogos érdek, viszont, a gyógyulási, túlélési esély elvétele, csökkenése megalapozza a károsult valamely – Ptk.-ban nevesített vagy nem nevesített – személyiségi jogának sérelmét, mint például az élethez, testi épséghez, egészséghez, családi élethez való jog megsértését.³⁴

Ez a megközelítés újra és újra visszatükröződik a bírói gyakorlatban: „Amennyiben tehát az egészségügyi ellátás során, ezzel összefüggésben a betegnél (I.r. felperesnél) - akár a várt gyógyulás elmaradásán keresztül, akár a gyógyulási esély elvesztésével - egészségromlás, maradandó egészségkárosodás, mint káros eredmény jelentkezik, úgy az a károsult (I.r. felperes) személyiségi jogi sérelmét (egészséghez, testi épséghez, élethez fűződő személyiségi jogát, a hozzátartozó esetében pedig az egészséges teljes családban éléshez fűződő személyiségi jogának sérelmét) eredményezi, és ennek következtében az egészségügyi szolgáltató (I., II.r. alperesek) személyiségi jogsértésért való felelősségét, valamint a kártérítési felelősségét alapozza meg (Ptk. 6:519. §).”³⁵

A Ptk. 2:52.§ (2) bekezdésébe foglalt utaló szabálya alapján a sérelemdíj fizetésére kötelezés feltételeire – különösen a sérelemdíjra köteles személy meghatározására és a kimentés módjára – a kártérítési felelősség szabályait kell alkalmazni, azzal, hogy a sérelemdíjra való jogosultsághoz a jogsértés tényén kívül további hátrány bekövetkeztének bizonyítása nem szükséges. A személyiségi jog sértéséért való felelősség feltételei tehát a kártérítési felelősség feltételeihez hasonlóan alakulnak, ezek: a jogellenes személyiségsértő magatartás, a nem vagyoni sérelem, az okozati összefüggés a jogellenes jogsértő magatartás és a nem vagyoni sérelem között, továbbá a jogsértés felróhatósága.³⁶

Elsőnek szükséges egy személyiségi jogsértés. A legkézenfekvőbb lehetőség erre a nevesített személyiségi jogok közül az élet, testi épség és az egészség védelme, de a nem nevesített személyiségi jog is érvényesíthető, mint például a teljes családban élés joga, amely az elhunyt személy hozzátartozói által tipikusan megjelölt személyiségi érték.

Értelemszerűen nem alkalmazandóak a Ptk. kártérítésre vonatkozó szabályai, amennyiben a Ptk. sérelemdíjra vonatkozó rendelkezései eltérő szabályokat tartalmaznak, így például a sérelemdíj egyösszegű megfizetésére vonatkozó szabály kizárja a kártérítésnek a járadék megfizetésére vonatkozó szabályainak alkalmazását.

A 2:52. § (2) bekezdés kimondja, hogy a sérelemdíjra való jogosultsághoz a jogsértés tényén kívül további hátrány bekövetkeztének bizonyítása nem szükséges. Következésképpen

³² BODONOVICH Klára: A gyógyulási esély elvesztése mint kár, a bírói gyakorlat tükrében, Iustum, Aequum, Salutare, 2014/3., 29-49.

³³ FUGLINSZKY Ádám: Kártérítési jog, HVG-Orac, Budapest, 2015, 265.

³⁴ Kúria, 2019.El.II.JGY.P.3.

³⁵ Györi Ítéltábla Pf.20188/2022/7. számú határozata sérelemdíj tárgyában.

³⁶ BARZÓ Tímea: Harmadik rész: Személyiségvédelem, in: Civilisztika I. Általános tanok – Személyek joga – Szellemi alkotások joga (szerk.:Barzó Tímea – Papp Tekla), Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018, 240.

a jogsértés megtörténte esetén a sérelemdíj mint szankció alkalmazható akkor is, ha a sértett hátrányt nem bizonyít, illetve a sértettnek nem is szükséges hátrányt bizonyítania a sérelemdíj alkalmazásához.³⁷

A sérelemdíj mértéke megállapításánál figyelembe veendő szempontokat a Ptk. szintén meghatározza: A sérelemdíj mértékét a bíróság az eset körülményeire – különösen a jogsértés súlyára, ismétlődő jellegére, a felróhatóság mértékére, a jogsértésnek a sértettre és környezetére gyakorolt hatására – tekintettel, egy összegben határozza meg.³⁸

A BH2023.8. sz. döntés rámutatott arra, hogy ha a gyógyulási esély elvesztését nem az okozatosság körében kell értékelni, akkor a korábbi bírói gyakorlat által követett mrlegelési szempontrendszer sem lesz helyénvaló: „a másodfokú bíróságnak az, a felperesek által ugyancsak sérelmezett megállapítása sem lehetett helytálló, hogy a túlélési esély csökkenésével okozott személyiségi jogsértés jogkövetkezményeként csak olyan mértékű sérelemdíj érvényesíthető, amely kifejezetten az esély csökkenésével áll releváns oksági kapcsolatban.” A sérelemdíj összegét a ténylegesen bekövetkezett nem vagyoni sérelem, hátrány figyelembevételével kell megállapítani.

A gyógyulás esélyének elvesztése esetén különösen lényegessé válik ez a rendelkezés,, hiszen kiemeli, hogy a hátrányt nem kell bizonyítania a sértettnek, pusztán a személyiségi joga megsértése miatt jogosulttá teszi őt. Így nem szükséges bizonyítani, hogy milyen hátrány érte emiatt. A gyógyulás esélye legtöbbször nem írható le olyan hátrányként, ami miatt kártérítésre jogosult lenne a felperes. Ugyanakkor azzal, hogy csökkent a gyógyulásának esélye, sérült a személyiségi joga, azaz sérelemdíjra jogosult akkor is, hogyha nem tudja bizonyítani, hogy milyen hátrány érte őt a gyógyulási esélyének a romlásával. A kérdés viszont az, hogy valóban ilyen esetekben célszerű-e a bekövetkezett hátrányhoz kötni a sérelemdíj összegét. Vagy pedig, ha valóban a gyógyulási esély elvesztésekor az egészségügyi intézmény, az orvos magatartása felróhatósága (jellemzően felróható mulasztása) lesz a felelősséget megalapozó körülmény, akkor a sérelemdíj összegének megállapításakor a károkozó magatartás súlyossága (súlyos gondatlanság, alapvető szakmai szabály megszegése) kerüljön-e elsődlegesen értékelésre a sérelemdíj összege meghatározásakor.

7. Összegzés

A gyógyulási esély elvesztése a magyar bírói gyakorlatban és a szakirodalomban hatalmas utat járt be az elmúlt egy-két évtizedben, amelyen a Ptk. novumai, ezek között a nem vagyoni kártérítés helyébe lépő sérelemdíj intézménye és a megállapításának feltételei tovább hajtottak. Jelen tanulmány e fejlődés rövid összegzésére vállalkozott és a legújabb bírói döntések tükrében a továbbfejlesztés lehetőségére kívánt rámutatni.

³⁷ LUKÁCSI Péter: A személyiségi jogok megsértésének szankciói, in: 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről kommentárja (szerk.: Csehi Zoltán), Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2021, 168.

³⁸ Ptk. 2:52.§ (3) bekezdés.